

Willie van Emmerik, Sportvisserij Nederland
Martin Kroes, Tauw

Voorstellen voor verbetering KRW-vismaatlatten voor M-typen

De visstand vormt één van de biologische kwaliteitselementen van de Kaderrichtlijn Water. Hiervoor zijn maatlatten opgesteld. Deze zijn bedoeld voor beoordeling, doelaflading en het formuleren van maatregelen. Door de waterbeheerders is dit uitgewerkt in de waterbeheer- en stroomgebiedsbeheerplannen. De uitvoering van deze plannen is mede bepalend voor de ontwikkeling van vissoorten, visgemeenschappen en - daarvan mede afhankelijk - de visserijmogelijkheden. Voor de sportvisserij als 'watergebruiker' en visserijbeheerder is het van belang dat (vis)doelstellingen realistisch en haalbaar zijn. Goede vismaatlatten zijn daarvoor nodig. Bij Sportvisserij Nederland rezen vragen rond de inhoud en toepassing van de maatlatten. Daarom is Tauw gevraagd een onafhankelijk onderzoek uit te voeren naar de inhoud van de KRW-maatlatten voor vis en de gemaakte keuzes tijdens het proces van totstandkoming van die maatlatten.

De centrale vraag in het onderzoek was: 'In hoeverre zijn de referenties en ontwikkelde maatlatten voor vissen realistisch en toepasbaar voor de Nederlandse stilstaande binnenwateren?' Doel hiervan was bouwstenen aan te leveren voor de evaluatie van de vismaatlatten voor de gebufferde M-watertypen (meren, plassen, kanalen en sloten). Dit evaluatietraject vindt momenteel plaats. De conclusies uit het rapport van Tauw maken duidelijk dat de KRW-visdoelen om herziening vragen.

Een natuurlijke referentie voor de meren en plassen is in Nederland niet meer aanwezig. Alle meren en plassen zijn al sinds de vroege Middeleeuwen door de mens beïnvloed of door toedoen van de mens ontstaan, bijvoorbeeld door turfwinning. Morfologisch en hydrologisch hadden de meeste natuurlijke meren een sterke interactie met de Noordzee en de Zuiderzee. Het merengebied in Friesland en Noord- en Zuid-Holland (de latere droogmakerijen) zijn hiervan voorbeelden. Door invloed van de mens (onder andere bedijking) bestaat dit type meren niet meer. Voor de afleiding van visdoelen en vismaatlatten voor de KRW is als referentie gekozen voor een combinatie van de volgende wateren²⁾: een aantal ondiepe meren in de Donaudelta, enkele diepe meren in Polen en Rusland en een aantal niet-oorspronkelijke, heldere, plantenrijke wateren in Nederland.

De ondiepe meren die in het buitenland zijn

geselecteerd als referentie, worden in het algemeen gekenmerkt door een grote mate van (rivier)peildynamiek, de aanwezigheid van uitgestrekte overstromingsgebieden, sterke fluctuaties in het zuurstofgehalte en een grote oppervlakte met moeras- en verlandingsvegetaties.

De begroeiing met vegetatie, peilfluctuaties (doorgaans meer dan één meter), het areaal vloedvlakten (meer dan de helft van het totale oppervlak), diepte en voedselrijkdom zijn slecht vergelijkbaar met de Nederlandse situatie. Voor de KRW-doelstellingen is desondanks gebruik gemaakt van de gegevens over de visstanden in deze wateren^{2),6)}. Vanuit ordening en analyse van de data zijn visgemeenschappen opgesteld. Deels komen deze overeen met de OVB-viswatertyping zoals deze vanaf

1990 voor de ondiepe stilstaande wateren is afgeleid en toegepast^{5),7)} (zie tabel). De KRW-typering wijkt hiervan echter af door de keuze voor een baars-blankvoorn- en een zeelt-kroeskarpertype én de afwezigheid van het snoek-blankvoorn type.

Het 'baars-blankvoorn type' is kenmerkend voor voedselarme (niet-gebufferde) diepe meren of ondiepe meren met een zandbodem en niet voor de ondiepe, van nature (matig) voedselrijke plassen en meren in Nederland. In de Nederlandse gebufferde meren en plassen met een veen- of kleibodem bepaalt vooral de beschikbaarheid van bodem- en oevergebonden macrofauna het voedselaanbod. Karperachtigen als de brasem en de kolblei benutten dit bodemvoedsel veel efficiënter dan baars en blankvoorn, waardoor zij logischerwijs

				
viswatertype	rulsvoorn-snoek	snoek-blankvoorn	blankvoorn-brasem	brasem-snoekbaars
vegetatiebedekking	60-100%	20-60%	10-20%	0-10%
emerse waterplanten	veel	matig	matig	geen - matig
drijfbladplanten	matig - veel	matig - veel	weinig - matig	geen - weinig
submerse waterplanten	veel	weinig	nihil	geen

een relatief hoog aandeel van de visbiomassa zullen vormen in Nederlandse wateren.

Het afgeleide 'zeelt-kroeskarper' type is kenmerkend voor wateren met een hoge seizoensgebonden peildynamiek, een groot overstromingsareaal met moerasvegetatie en een totale vegetatiebedekking van meer dan 90 procent. Gedurende het zomerhalfjaar kennen dergelijke wateren sterk afnemende waterarealen en waterdiepten, alsmede periodiek zeer lage zuurstofgehalten. De vissoorten die kenmerkend zijn voor deze visgemeenschap, zijn fysiologisch goed aangepast aan het leven onder dergelijke omstandigheden. In Nederland komen deze omstandigheden niet voor en zijn ze historisch ook niet aannemelijk gezien de wijze waarop het merendeel van de Nederlandse plassen en meren is ontstaan en zich heeft ontwikkeld. Het identificeren van een daarvan afgeleid zeelt-kroeskarper type is dan ook niet realistisch voor de Nederlandse plassen en meren.

Doorwerking referenties in afgeleide maatlaten

Voor het vaststellen van MEP/GEP voor sterk veranderde en kunstmatige wateren zijn respectievelijk de Pra(a)gmatische Methode en het Europese Richtsnoer gebruikt^{1),4)}. Hierbij spelen de natuurlijke referenties geen directe rol meer. Omdat vrijwel alle Nederlandse wateren sterk veranderd of kunstmatig zijn, lijkt kritiek op de gehanteerde referenties in eerste instantie dan ook weinig relevant. Maar bij de afleiding voor de gewenste toestand (MEP/GEP) worden in de praktijk als indicatoren visgemeenschappen gekozen uit de hiervoor beschreven referenties. De indicatoren voor de visstand blijven daarmee in belangrijke mate afgeleid van de gekozen referenties, met bijbehorende hiervoor gemaakte kritische kanttekeningen voor de Nederlandse situatie en bruikbaarheid.

Beoogde toepassing anders uitgewerkt

De waterbeheerders hebben voor de eigen wateren KRW-visdoelen opgesteld, gericht op het behalen van een zo goed mogelijke, haalbare en betaalbare toestand (GEP). Maar ook in de hiervoor gehanteerde pragmatische benadering zijn de voornoemde referenties gebruikt als uitgangspunt voor GEP. De beheerplannen om de KRW-doelen te halen, bevatten dan ook maatregelen om de visstand in de richting van een referentie

te sturen die niet aansluit bij de (historische) Nederlandse realiteit. Het traject van de landelijk opgestelde kaders naar de praktijk lijkt - gegeven de inhoudelijke complexiteit van opgestelde referenties tot pragmatische doelaflading - onvoldoende begeleid.

Kloof tussen ecologie, maatlaten en beoordeling

In de praktijk betekent het voorgaande dat niet-representatieve vissoorten en visgemeenschappen hoog scoren bij de beoordeling van wateren. Meer kenmerkende vissoorten en visgemeenschappen leiden tot een lagere KRW-score en een negatievere beoordeling. Beoordelingen en doelstellingen komen daarmee ver af te staan van de praktijk, zoals:

- het nastreven van een onrealistisch hoog aandeel (oever)plantminnende vis;
- het nastreven van een hoog aandeel zuurstoftolerante vis, terwijl het abundant voorkomen van deze soorten juist een zuurstofhuishouding indiceert die niet optimaal is;
- het in wateren met een gering areaal (begroeide) oeverzone en een lage bedekking met waterplanten (te) negatief scoren van de abundantie brasem (en karper);
- het dubbel meewegen van vissoorten in zowel de deelmaatlat 'zuurstoftolerante soorten' als 'plantminnende soorten'. Hiermee hebben deze, deels feitelijk niet logisch afgeleide visgemeenschappen, een grote invloed op de KRW-beoordeling, de geformuleerde doelen en de daarvan afgeleide maatregelen;
- Er wordt vaak geen rekening gehouden met de rol die M-wateren kunnen spelen in migratieroutes naar beken of rivieren (bijvoorbeeld Zuidlaardermeer en Friese boezem naar de Drentse beken) en/of deel leefgebied voor migrerende vissoorten. In de praktijk kan dit leiden tot 'scheve' beoordelingen en maatregelenpakketten;
- Populatie-opbouw van vissoorten is geen onderdeel van de beoordeling, terwijl juist dit aspect van belang is als indicator van goede milieumomstandigheden en een stabiele, robuuste visstand.

Conclusies en aanbevelingen

De maatlaten voor de M-typen behoeven heroverweging en bijstelling om recht te doen aan de Nederlandse (praktijk)situatie zowel nu, als voor de toekomst. Daarom wordt aanbevolen:

- de plaats en 'gewicht' van plantminnende en zuurstoftolerante vissoorten in de KRW-maatlaten voor vis in M-watertypen te herzien;
- de visgemeenschappen (deelmaatlaten) baars-blankvoorn en zeelt-kroeskarper te verwijderen en een meer logische overgang in visgemeenschappen voor ondiepe, gebufferde meren op te stellen door het snoek-blankvoorn type uit de OVB-typering in te brengen;
- de systematiek van deelmaatlaten te vereenvoudigen en te onderzoeken of een deelmaatlat snoek (populatie-opbouw en abundantie) een functioneel alternatief kan vormen;
- het aandeel zuurstoftolerante vissoorten als indicator samen te voegen met het aandeel plantminnende vissoorten, zodat soorten niet dubbel scoren en de abundantie van deze groepen afhankelijk te stellen van de verhouding totaaloppervlak - inundatiegebied / oeverlengte;
- de versnippering van leefgebieden een juiste plek te geven in de (deel)maatlaten. Dit kan door meer uit te gaan van een (water)ecosysteembenadering, waarbij ook over de grenzen van de KRW-waterlichamen wordt gekeken naar migratiemogelijkheden en potentiële habitats voor de gewenste vissoorten en visstand.

LITERATUUR

- 1) Evers C., A. van de Broek, R. Buskens, A. van Leerdam en R. Knoben (2007). Omschrijving MEP en maatlaten voor sloten en kanalen voor de Kaderrichtlijn Water. In opdracht van STOWA. Rapport 2007-32b.
- 2) Jaarsma N., M. Klinge en R. Pot (red.) (2008). Achtergronddocument referenties en maatlaten vissen ten behoeve van de Kaderrichtlijn Water. Expertteam.
- 3) Kroes M., S. Sollie en L. Bakker (2010). KRW-maatlaten voor vis in ondiepe gebufferde M-watertypen; bouwstenen voor de evaluatie van de referenties en maatlaten. Tauw. In opdracht van Sportvisserij Nederland.
- 4) Pot R. (red.) (2005). Default-MEP/GEP's voor sterk veranderde en kunstmatige wateren. Conceptversie 8.
- 5) Quak J. en A. van der Spiegel (red.) (1992). Cursus visstandbeheer en integraal waterbeheer. Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij.
- 6) Van der Molen D. en R. Pot (red.) (2007). Referenties en maatlaten voor natuurlijke watertypen voor de Kaderrichtlijn water.
- 7) Zoetemeyer R. en B. Lucas (2007). Basisboek Visstandbeheer. Sportvisserij Nederland.